

**JEYN OSTIN ASARLARIDA LINGVOKULTUREMALARNING SEMANTIK
QIYOSIY TADQIQI**

**СЕМАНТИЧЕСКОЕ СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ
ЛИНГВОКУЛЬТУРЕМ В ТВОРЧЕСТВЕ ДЖЕЙН ОСТИН
COMPARATIVE STUDY OF SEMANTIC FEATURES OF
LINGUOCULTUREMES IN THE WORK OF JANE AUSTIN**

Mirzayeva Gulbaxor Soxibovna

Fargʻona Davlat Universiteti, Ingliz tili kafedrası oʻqituvchisi

g.m.soxibovna@gmail.com

Annotatsiya. Quyidagi maqolada Jeyn Ostin asarida madaniy atmosferani ifodalovchi lingvokulturemalar va ularning tarjima holatida yuzaga keluvchi muammolar shuningdek, ularning ifoda turiga koʻra qay qanday soʻzlar bilan birilganligi haqida soʻz boradi.

Kalit soʻzlar: lingvokulturema, badiiy matn, milliy-madaniy soʻzlar.

Аннотация. В следующей статье говорится о лингвокультурализмах, представляющих культурную атмосферу в творчестве Джейн Остин, и проблемах, возникающих при их переводе, а также о том, с какими словами они сочетаются по типу выражения.

Ключевые слова: лингвокультурема, художественный текст, национально-культурные слова.

Annotation. The following article talks about linguoculturemes, which represent the cultural atmosphere in the works of Jane Austen, and the problems that arise when translating them, as well as what words they are combined with according to the type of expression.

Key words: linguocultureme, literary text, national cultural words.

Lingvokulturemalar madaniy til birligi boʻlib, maʼlum bir davr uchun xos boʻlgan makon va zamon bilan uzviy aloqdagi soʻzlardir. Lingvokulturemalar badiiy matnda davrni ochib berish uchun, shuningdek, milliy va madaniy muhitni ifodalash uchun ishlatiladi. Bu madaniy birliklar asosan lingvokulturologiyada oʻrganiladi.

Bundan asosiy maqsad matnning semantik va lingvomadaniy xususiyatlarini yanada chuqurroq o‘rganishdir. Shunday qilib, bugungi kunda tilshunoslikda keng e‘tibor qaratayotgan til va madaniyat tushunchalari bilan bog‘liq til madaniyati masalalari ko‘plab tilshunos olimlar tomonidan o‘rganilmoqda, shuningdek, buning tadqiq maydoni ancha kengaygan. Har bir xalq muayyan milliy urf-odatlarini aks ettiradi. Ya‘ni, har bir xalqning o‘ziga xos milliy urf-odatlari, an‘analari mavjud. Shu ma‘noda har bir shaxs o‘sha millatni aks ettiruvchi ma‘lum madaniyat, til, tarix, adabiyot bilan o‘zaro aloqador. Ma‘lumki, Moskva tilshunoslik va madaniyat maktablari XX asr oxirida paydo bo‘lgan. Shu munosabat bilan bir qancha maktablar rus tilshunoslari Yu. S. Stepanov, N. D. Arutyunov, V. N. Telia, V. A. Vorobevlar asos solgan bir qancha maktablar yuzaga keldi.⁶ Bu maktab ozidan katta iz qoldirdi. Hamda madaniyat bilan tilning uzviy aloqada ekanligini o‘rgandi. Ma‘lumki, madaniyat tushunchalar sistemasi, muayyan xalqning hayot obrazi, milliy xarakter, milliy mentalitet sifatida keng etnografik mazmun kasb etadi. N.S.Trubetskiyning yozishicha: “Madaniy konnotatsiyalarsiz biror so‘z bo‘lishi mumkin emas, ya‘ni qiyosda, solishtirishda qandaydir umumiy qismlar bo‘lishi shart”⁷.

Millatning madaniy kodi, ona tilida so‘zlashuvchilarning ijtimoiy va ma‘naviy qiymati sifatida insonlar dunyoqarashining milliy xususiyatlarini aks ettiruvchi eng asosiy element hisoblanadi. Jeyn Oustinning “Pride and Prejudice”⁸ romani o‘sha davrning yorqin asarlaridan biri hisoblanib, uni tahlil qilish jarayonida lingvokulturemalarning qo‘llanishi ingliz milliy madaniyatga xos bo‘lgan xususiyatlari ochib berganligini ko‘rishimiz mumkin.

Asarning asl matnidagi til madaniy birliklari, ya‘ni lingvokulturemalar etnik va ijtimoiy-madaniy o‘ziga xoslikni ifodalaydi. Asarning asl nusxaning ekvivalentini yaratish tillararo va madaniyatlararo muloqot doirasida adaptiv transkodlashning har

⁶ Vorobev V. V. Kulturologicheskaya paradigma russkogo yazika. –M., 1994. Vorobev V.V. Lingvokulturologiya: teoriya i metodi. –M., 1997. Vorobev V. V. Kulturologicheskaya paradigma russkogo yazika. –M., 1994. Vorobev V.V. Lingvokulturologiya: teoriya i metodi. –M., 1997. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. –М.: СХЖола “ЙАзики русской культуры”, 1996.

⁷ Трубецкий Н.С. Поведения и мышления к языку. в кн.:НЛ.в.1.М.,1960.

⁸ Jane Austen. “Pride and Prejudice”.Paradigm Publishing, 1998. 362pages.

xil turlaridan foydalangan holda amalga oshiriladi. Milliy madaniy ma’nomlarni ifodalovchi inglizcha soʻzlar va iboralar asarning madaniy asosini tashkil qiladi va koʻpincha ikkinchi tilda ekvivalent va tarjimaga ega emas. Asl hamda tarjima matnlarini qiyosiy tahlil qilishda lingvokulturema guruhlarining etnomadaniy jihatdan oila aʼzolarining nomlari va ularga murojaat qilish turlari, mifologik va diniy nomlar, kundalik buyumlar hamda idishlarning nomlari, yashash sharoitining ichki qismidagi elementlarning belgilari, uy, mebel va kiyim-kechak kabilarni koʻrishimiz mumkin. Asarda lingvokulturemalar yordamida tarixiy atmosferani yaxshi his qilamiz. 1797-1813 yillardagi Angliya davri, patriarxal oila ichidagi munosabatlar, mahalliy etnik-madaniy hamjamiyatning anʼanaviy qadriyatlari va ijtimoiy-siyosiy voqealar tasvirlangan. Ingliz tilidan tarjima qilish jarayonida asarning kontseptual, semantik va majoziy qatlamlarining murakkab iyerarxiyasi vujudga keladi. Hikoyaning tashqi darajasi (syujet) va koʻplab voqealar ikkinchi tilga sezilarli semantik yoʻqotishlarsiz uzatiladi. Shaxsiyat arxetiplar (or va nomus oʻrtasidagi kurash, xurmatga loyiq boʻlish, sevgi izlash va qozonish, ota-ona va qiz farzandlar munosabatlari, moʻjizaviy najot) nutqi va ijtimoiy-madaniy tajribasidan qatʼiy nazar, ingliz tilida soʻzlashuvchi oʻquvchilarning qalbida javob uygʻotadi. Ijtimoiy munosabatlar va oʻzaro taʼsirlarning lingvomadaniy xususiyatlari, etnik-madaniy va oʻrta qatlam turmush tarzining oʻziga xos xususiyatlari, etno-psixologik munosabatlar chet tilidagi oʻquvchi uchun “shifrlangan” va toʻliq semantik hajmda faqat ijtimoiy, maʼnaviy-maʼrifiy aloqalarni tashuvchilar uchun mavjud. Yana shuni taʼkidlab oʻtish joizki, ingliz tiliga tarjima qilinganda, milliy madaniy muhit va etnik-madaniy qadriyatlar yoʻqolib qolmaydi, balki ikkinchi darajali boʻlib qoladi va shu bilan birga, qahramonning dunyoqarashidagi “yaqinlik” va oʻziga xoslik ham tekislanadi. Natijada, tarjima qilingan matn boshqa til madaniyatiga va boshqa auditoriyaga qaratilgan mustaqil asarga aylanadi.

Bu qiyinchiliklar uchinchi til madaniyatiga ega matnni tarjima qilishda kuchayadi. Muallif va uning qahramonlarining madaniy oʻziga xosligini ifodalash oʻzbek tarjimonlarining oʻz asarlarida oʻsha madaniy muhitni yaratishda ahamiyat

beradigan eng muhim jihatidir. Ingliz tilidagi asarlarni dunyoning boshqa tillariga o‘zbek tiliga tarjima qilish muqarrar ravishda turli til va madaniy makonlarda turlicha aniqlanadigan “uchinchi madaniyat” fenomenining paydo bo‘lishiga olib keladi. Ingliz tilida so‘zlashadigan mamlakatlarda ingliz madaniyatining o‘zi fransuz, nemis yoki Yevropa xalqlari madaniyati bilan taqqoslanadi. Shu jihatlariga ko‘ra, tarix, mifologiya, ingliz xalqining muqaddas va kundalik madaniyati uning matnlarida lingvokulturemalar yordamida ifodalangan.

Shuningdek, badiiy matnlar bilan ishlash jarayonida ma’lum vaqt mustabid tuzum mamlakatimizning ijtimoiy-madaniy va tarixiy-siyosiy rivojlanishini yoritishning umumiy kontekstidagi o‘zbek tili lug‘at tarkibiga bir qancha so‘zlarni olib kirganligini ko‘rishimiz mumkin. Mamlakatimizda rus madaniyati va adabiyoti ma’lum va uzoq muddatli madaniyatlararo muloqot tufayli “turli” deb qabul qilinadi, lekin badiiy matn tahlilida hamda so‘zlarning lingvokulturologik jihatdan ko‘rib o‘tganimizda ijtimoiy va siyosiy so‘zlarni ko‘p jihatlari saqlanib qolganligiga guvoh bo‘lamiz. Badiiy matndagi lingvokulturemalarga ahamiyat bersak buni qanchalik asosli ekanligini ko‘rishimiz mumkin.

Adabiyotlar ro‘yhati:

1. Vorobev V. V. Kulturologicheskaya paradigma russkogo yazika. –M., 1994.
2. Vorobev V.V. Lingvokulturologiya: teoriya i metodi. –M., 1997.
3. Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. –М.: СХкола “ЙАзики русской культуры”, 1996.
4. Трубецкий Н.С. Поведения и мышления к языку. в кн.:НЛ.в.1.М.,1960.
5. Jane Austen. “Pride and Prejudice”.Paradigm Publishing, 1998. 362pages.
6. Soxibovna,M.G.(2022). Important features of linguocultureme in study of national and cultural words.Intrnational Journal of social science &Interdisciplinary research ISSN:2277-3630 Impact factor:7.429, 11(08),9-13.

7. Soxibovna, M. G. (2023). Problems of Translation of Cultural Specific Terms and Realias Existing in the Uzbek Language. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 2(5), 333-337.

8. Mirzayeva, G. (2023). BADIY MATNLARDAGI LINGVOKULTUR VOSITALARNING OZIGA XOS XUSUSIYATLARI. *Инновационные исследования в современном мире: теория и практика*, 2(13), 44-47.